

“Osmanlı kimliği” (*)

Ahmet OKTAY

OSMANLI toplumu, Ömer Lütfü Barkan, Mustafa Akdağ, Sabri Ülgener gibi iktisat tarihçileri, Halil İnalcık ve İsmail Hakkı Uzunçarşılı gibi tarihçiler, Şerif Mardin ve M.Şükrü Hanioğlu gibi siyaset bilimciler başta olmak üzere, birçok yaşlı, orta ve genç kuşak yazarı tarafından farklı düzeylerde çözümlenmeye çalışıldı.

Akan zaman içinde, Cumhuriyet'in gerek ekonomik, gerekse siyasal/ideolojik düzeylerde kimi sorunları aşamaması dolayısıyla, geçmişin irdelenmesi bir zorunluluk olarak doğdu ve bu doğuşla birlikte Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerinin tüm arayış ve tartışmalarının belirleyeni olan Doğu-Batı sorunsalı yeniden gündeme geldi.

Bu bağlam içinde, Osmanlı toplumunu anlama ve açıklamada, Marx'ın Asya Üretim Biçimi kavramından yola çıkan ve ilk önemli örneğini Sencer Divitçioğlu ile İdris Küçükömer'in yapıtlarında gördüğümüz ilginç yaklaşımlar da geliştirildi.

Taner Timur'un yeni yayınlanan Osmanlı Kimliği adlı

kitabı, Osmanlı'nın kültür ve düşünce dünyasını çözümleme yolunda yeni bir girişim oluşturuyor. Bu konudaki ilk kapsamlı yaklaşımı İktisadi Çözümün Ahlak ve Zihniyet Dünyası ile Zihniyet ve Din adlı yapıtlarıyla Sabri Ülgener'in gerçekleştirdiğini belirtmeliyiz.

Timur'un kitabının her şeyden önce, Osmanlı toplum yapısını anlama ve çözümlenmede Doğu ve Batı gibi karşıt kavramlaştırmaları bir yana bırakmaya çalıştığı görülüyor. Osmanlı toplumunu sui generis (kendine özgü) bir toplum olarak görmememiz gerektiğini bildiren yazar, tarih çalışmalarında “köken saplantısı”ndan kurtulmak gerektiğini de vurguluyor. Tarih ve toplum araştırmalarının evrensel değerler çerçevesinde yürütülmesinden yana olduğunu belirten Taner Timur, yazdığı Giriş'te bu değerlerin “Başka bir uygarlığın değil, tüm insanlığın eseri olduğunu ve bir ‘kültürel’ No Man's Land teşkil ettiğini unutuyoruz” diyor.

Amacım, bu sınırlı yerde, Timur'un kitabını eleştirmek değil elbet. “Osmanlı Kimliği Üzerine Düşünceler”, “Batı İdeolojisi, Irkçılık ve Ulusal Kimlik Sorunumuz” ve “Batı Düşüncesi, Despotizm ve Kimlik Sorunumuz” gibi üç ana bölümde toplanan yazılarda, Taner Timur, daha önce Türk Devrimi çerçevesinde ürettiği Osmanlı yorumuna yeni boyutlar ekliyor ve yorumunu genişletiyor.

(*) Taner Timur: Osmanlı Kimliği, Hil Yayınları 1986.